

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Чебана Юрія Володимировича

на тему «**Емоційно-вольовий потенціал висококваліфікованих веслувальників на байдарках і каное**» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія

Дисертаційна робота Чебана Юрія Володимировича спрямована на розкриття механізмів емоційно-вольового потенціалу з метою його діагностики та оцінки у спортсменів-веслувальників на байдарках і каное. Актуальність полягає у тому, що проблема емоційно-вольового потенціалу особистості є надзвичайно важливою для багатьох сфер людської діяльності, не тільки з точки зору розкриття теоретичних механізмів, але й в практичному плані, пов'язаному з діагностикою та прогнозуванням діяльності.

Дисертант правильно визначив об'єкт, предмет дослідження та основні структурні компоненти роботи (мета, завдання, гіпотеза, теоретико-методологічна основа дослідження, методи, наукова новизна та теоретичне і практичне значення отриманих результатів).

Дисертаційне дослідження має **наукову новизну та теоретичне значення**, оскільки *вперше*:

- обґрунтовано зміст емоційно-вольового потенціалу спортсмена, який поєднує явні та латентні мобілізаційні можливості мотиваційного, емоційного, вольового характеру, використання яких підвищує здатність особистості керувати своєю поведінкою, демонструвати впевненість у своїх силах в складних ситуаціях, досягаючи мети;

- створено концептуальну модель дослідження емоційно-вольового потенціалу спортсмена-веслувальника, ключовими компонентами якої є: функції самообілізації та форми реалізації даного потенціалу в тренувальному та змагальному процесах. Особистісні детермінанти:

специфічні емоційно-вольові якості спортсменів-веслувальників, зокрема: системні (самовладання, наполегливість, рішучість, ініціативність, дисциплінованість, самостійність, цілеспрямованість, організованість та ін.), базові (витримка, сміливість, енергійність, терплячість), емоційно-динамічні властивості (емоційна стійкість, емоційна реактивність, збудливість, загальний емоційний тонус, сила емоційних реакцій, експресивність та ін.), психофізіологічні особливості емоційних і вольових якостей (нейродинамічні властивості, толерантність до навантажень з нервово-психічним напруженням, психофізіологічна адаптивність, динаміка працездатності та ін.).

- розкрито змістові особливості відмінних рис емоційно-вольового потенціалу в залежності від спортивної кваліфікації та гендерних особливостей (в останньому випадку жінки, у порівнянні з чоловіками, більш стримані, відокремлені, критично налаштовані) представлено п'ять типів психологічних характеристик спортсменів з різними способами мобілізації емоційно-вольового потенціалу в спортивній діяльності;

- отримали подальший розвиток ментальні засоби емоційно-вольової самомотивації на тренуваннях і спортивних змаганнях; дані про особливості взаємодії особистісних детермінант у прояві емоційно-вольового потенціалу;

- набули подальшого розвитку методи дослідження емоційно-вольового потенціалу.

Заслуговує на позитивну оцінку проведене дисертантом у **першому розділі дисертації** ґрунтовне теоретичне аналізування наукових джерел, пов'язаних з прямими та опосередкованими даними пізнання особливостей емоційно-вольового потенціалу особистості. Розкрито сутність, змістові психологічні особливості емоційно-вольового потенціалу людини, виокремлено тенденції, акцентовано увагу на ознаках. Це дозволило розробити та обґрунтувати концептуальну модель дослідження емоційно-вольового потенціалу спортсменів-веслувальників. Концептуальна модель дослідження логічно окреслила систему взаємопов'язаних понять, що

характеризують об'єкт і предмет дослідження.

У другому розділі дисертації подано вибір методів дослідження, організацію та умови проведення. Показовим є застосування комплексного підходу емпіричного дослідження, який об'єднав чотири класи методик: 1) самооцінка, експертна оцінка та фізичні тестові випробування для визначення рівня потенціалу; 2) методики, що фіксують різні емоційні та вольові властивості спортсмена, такі, як емоційність, емоційну зрілість, тривожність, емоційну стійкість, впевненість, самовладання; 3) методики, що діагностують мотивацію досягнення, певні індивідуально-динамічні дані, різні пізнавальні процеси та характерологічні якості; 4) засоби вивчення сформованості необхідних спортивних дій потрібних для досягнення мети у відповідальних змаганнях. Дослідження організовано у три етапи, описано логіку, послідовність і алгоритм його проведення.

У третьому розділі дисертант розв'язав наступні завдання: 1) визначив рівень розвитку емоційно-вольового потенціалу досліджуваних, спираючись на оцінки змагальної результативності веслувальників у міжнародних спортивних змаганнях; врахував спортивну кваліфікацію спортсменів; провів фізичний тест «індикатор подолання втоми» (t_2/t_1); експертну оцінку; самооцінку рівня потенціалу досліджуваними; 2) з'ясував зв'язки між рівнем емоційно-вольового потенціалу і властивостями особистості досліджуваних; 3) проаналізував властивості висококваліфікованих веслувальників та порівняв дані з результатами властивостей у веслувальників масових розрядів; 4) з метою встановлення типів висококваліфікованих веслувальників провів факторний аналіз; 5) дослідив ментальні ресурси, які застосовують досліджувані для налаштування на тренування та спортивні змагання.

Релевантно підібраний психодіагностичний інструментарій дозволив досягнути мети, розв'язати завдання, якісно розкрити об'єкт і предмет дослідження.

Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що дисертантом сформульовано низку достатньо вагомих висновків, а саме:

- встановлено, що у майстрів веслування, порівняно з юнаками, більше виражені емоційна стійкість, організованість, сміливість, самодисципліна;

- показано, що у висококваліфікованих спортсменів-веслувальників провідними особистісними особливостями є наполегливість, стриманість та налаштованість на перемогу;

- розкрито, що вольові властивості висококваліфікованих веслувальників мають невикористані можливості у напрямку підсилення енергійності, наполегливості, надійності, обов'язковості, вимогливості до себе, організованості, стабільності та врівноваженості;

- доведено, що високий рівень розвитку сумлінності, сміливості, самоконтролю, емоційної врівноваженості оптимізують організацію спортивної діяльності, тоді як заклопотаність, тривожність, імпульсивність – дестабілізують, знижують рівень досягнень;

- описано зв'язок психічного стану з темпоральною організацією моменту змагального виступу;

- з'ясовано, що самообілізація спортсмена перед змаганнями ґрунтується на основі мотивації досягнень із залученням ментальних засобів у вигляді образних конструкцій та словесних формулювань.

Практичне значення роботи. Отримані результати дослідження, які торкаються змісту, рівнів та особливостей використання ментальних засобів можуть бути застосовані у системі практичної підготовки психологів, фахівців, що забезпечують психологічний супровід спортсменів-веслувальників. Побудована методика вивчення емоційно-вольового потенціалу, а також представлені методичні рекомендації відносно розвитку, підтримки та корегування емоційно-вольового потенціалу, можуть бути використані спортивними психологами, тренерами та іншими фахівцями, які забезпечують психологічну підготовку спортсменів у тренувальних і змагальних умовах. Дані, які уточнюють зміст емоційно-вольового потенціалу, його характерних рівнів, можуть бути використані в системі підготовки психологів у межах курсу психологія спорту. Вони також можуть

бути застосовані практичними психологами, що працюють у сфері військової, інженерної та інших видів діяльності.

Результати дослідження висвітлені у 10 публікаціях: 2 статті у зарубіжних виданнях (проіндексовані у базі Scopus), 4 статті надруковані у наукових виданнях, затверджених МОН України фаховими з психологічних наук; решта – матеріали конференцій, тези доповідей.

Таким чином, можна зробити висновок, що всі завдання дисертації виконані на належному науковому рівні. Проведене Ю. В. Чебаном дисертаційне дослідження та його висновки ґрунтуються на результатах теоретико-методологічного та емпіричного дослідження, і повністю відповідають темі, меті й завданням, що дає підстави для позитивної оцінки дисертаційного дослідження у цілому.

Разом з тим, вважаємо за необхідне зробити наступні зауваження та побажання:

1. Емпіричне дослідження об'єднало чотири класи методик, застосовано валідний психодіагностичний інструментарій, отримано значну кількість вимірів досліджуваних параметрів. Проте відсутнє чітке диференціювання емпіричних даних, яке б розмежувало статеві відмінності у ключових змістових психологічних параметрах емоційно-вольового потенціалу у чоловіків-веслувальників і жінок-веслувальниць. Оскільки чітке диференціювання могло б мати ключове значення у формуванні емоційно-вольового потенціалу кваліфікованих спортсменів.

2. У тексті роботи подано гендерні відмінності рівня розвитку базових вольових якостей у висококваліфікованих веслярів. Очевидно, дисертант мав на увазі статеве диференціювання? Не знаходимо у тексті роботи обґрунтування гендерних відмінностей та будь-яких інших даних, що б могли підсилити цей напрям дослідження.

3. Доцільно було б запропонувати програму розвитку емоційно-вольового потенціалу, адаптовану і операціоналізовану для конкретних типів змагань, дистанцій, учасників.

4. У тексті дисертаційного дослідження зустрічаються орфографічні, лексико-граматичні та технічні огріхи, що порушують якісне загальне сприймання наукового стилю дисертації. Пропонуємо замінити «обумовлені», «являє», «значимість» на «зумовлені», «є», «значущість», або ще більш влучнішу інтерпретацію українською мовою.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Слід зазначити, що загалом дисертація Ю. В. Чебана за темою «Емоційно-вольовий потенціал висококваліфікованих веслувальників на байдарках і каное» за спеціальністю 053 «Психологія» виконана на належному науково-теоретичному рівні, повністю відповідає вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ від 06 березня 2019 року № 167 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її автор, Чебан Юрій Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології

Херсонського державного університету

МОН України

Ігор Попович

I. Popovych

заступник начальника ВК

Купас Л. А.

14.01.2022